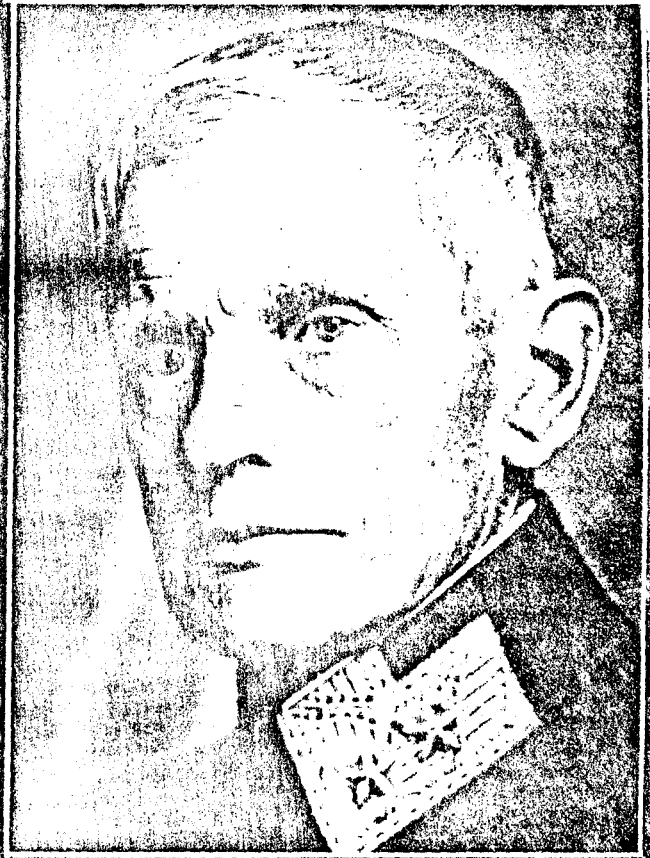

**Hva Londonregjeringen
ikke visste - Norge, Sovjet,
Tyskland og general Ruge.**

Det kastes lys over begivenhetene i 1940 i denne sensasjonelle artikkelen om planer for et tysk-norsk samarbeid i Nord-Norge for forsvar mot et angrep fra øst.

General Otto Ruge, forsvarssjef i Norge 1940

Den 8. oktober 1955 brakte «Orientering» en stort oppslått artikkel på første side under overskriften: FORSVARSSAMARBEID MED TYSKERNE! FORESLO LINDBÄCK-LARSEN OG FYLKESMANN GABRIELSEN I 1940.

Det heter så: Vår antyd-

ning i siste nummer av Orientering om at hærverket med den egenmektige fjerning og brenning av tyske torturredskaper fra Vaåso Museum hadde dypere årsaker, har vakt oppsikt og fremkalt oppfordring om å tale tydeligere. Når vi ikke gjorde det

straks, skyldtes det at det ikke var helt på det rene at Undersøkeliskommisjonens og Protokollkomitéens arkiver, som nå i nyordnet stand ligger i Stortinget, var tilgjengelig for forskning. Etter at vi har fått bekræftet dette av Stortingets kontorsjef, og de opplysnin-

gene vi siktet til følgelig kan bli lagt fram når helst av en eller annen arkivgransker, finner vi ingen grunn til å vente med våre opplysninger...

Og dermed fulgte en kjennelse av Administrasjonsrådets møteprotokoll av 20. august 1940 for dette

Forsvarssamarbeid med tyskerne!

foreslo Lindbäck-Larsen og fylkesmann Gabrielsen - i 1940

Vår antydning i siste nr. av annen arkivgransker, finner vi

Klippet fra «Orientering» i oktober 1955 ga en del av historien — men den ble ikke satt inn i sin historiske sammenheng. Dessuten kjente ikke Orientering til den rolle som general Ruge spilte.

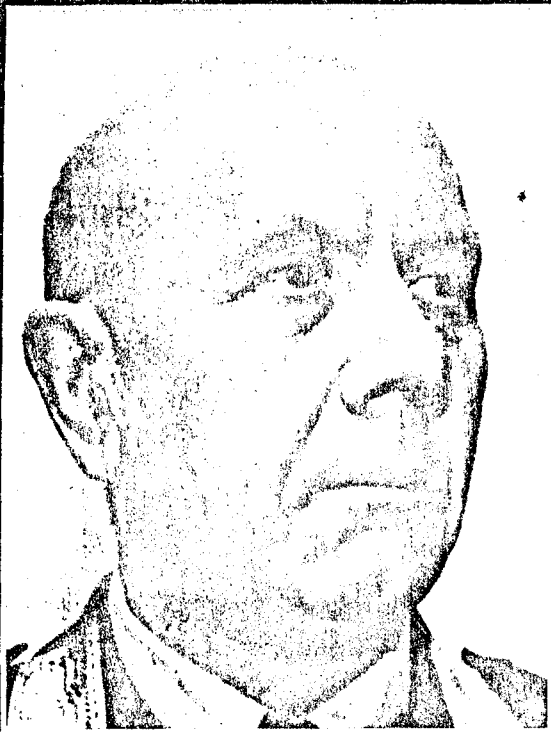
Avskrift av protokollen fra Administrasjonsrådets møte den 20. august 1940.

1. Rådet mottok fylkesmann Gabrielsen og major Lindbäck-Larsen fra Nord-Norges administrasjon. De ønsket å drøfte med Rådet en del viktige og aktuelle spørsmål om Nord-Norges sikkerhet mot angrep fra øst.

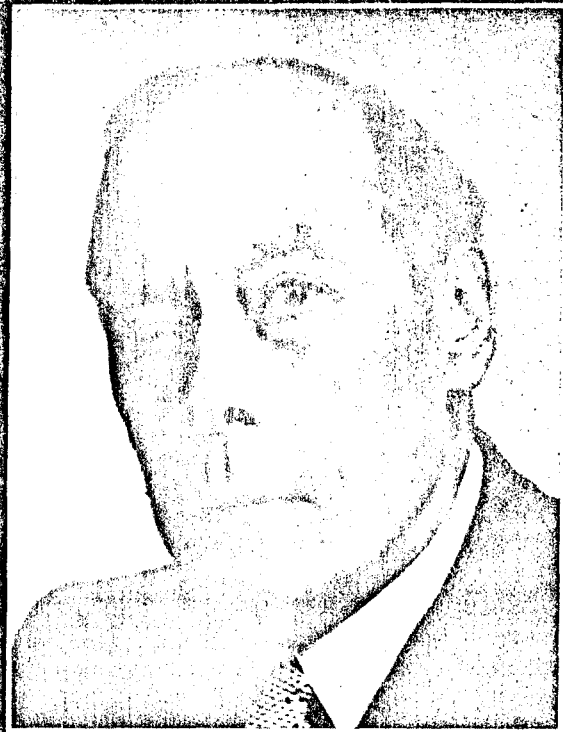
Fylkesmann Gabrielsen meddelte at det i den senere tid var foregått store tyske troppeoverføringer til Øst-Finnmark. Samtidig var det fra de tyske militære myndigheters side kommet krav om at riksveien straks ble fullført helt fram og holdt åpen for vintertrafikk. Til den innvending at dette ville koste enorme summer og føre med seg de største vansker på annen måte, var det fra de tyske myndigheters side svart at dette kun-

ne man ikke ta hensyn til.

Fylkesmann Gabrielsen opplyste videre at major Lindbäck-Larsen hadde søkt å få større klarhet over den militære betydning av den nye situasjon ved en reise til vedkommende distrikter. Han hadde der gjort interessante iakttagelser om forholdet tyskere—finnere—russere. Man måtte se den mulighet i øynene at Nord-Norge på nytt kunne bli krigsskueplass. Spørsmålet var da hvilke rådgjerdet Administrasjonsrådet ville gå til. Fylkesmann Gabrielsen pekte i denne sammenheng på, at de tyske myndigheters påbud om avvikling av all norsk militær virksomhet innen utgangen av september var særlig alvorlig for Nord-Norge. Det var derfor ønskelig at Rådet

Major - senere genmajor - Odd Lindbäck-Larsen

Fylkesmann Gabrielson, den gang i Nord-Norges administrasjon

punkts vedkommende. Hvem som på forhånd satt med referatet, ble det ikke opplyst noe om i artikkelen, som ble brakt redaksjonelt. Men det er på det rene at referatet er autentisk og gjengir innholdet in extenso, noe man kan forvise seg om ved å sammenlig-

ne med den avskrift AKTUELL offentliggjør av vedkommende to sider av møteprotokollen. Og man kan i dag, med absolutt sikkerhet, si at det var Jakob Friis, medlem av Orienterings redaksjonsstab (med Finn Gustavsen som redaksjonssekretær) som la fram

materialet og hadde sikret seg avskrift av referatet i egenskap av medlem av Stortingets protokollkomité.

Som det fremgår av referatet i Administrasjonsrådets møteprotokoll, ønsket fylkesmann Gabrielsen og major Lindbäck-

Larsen fra Nord-Norges administrasjon å drøfte med Rådet viktige og aktuelle spørsmål om Nord-Norges sikkerhet mot angrep fra øst. Fylkesmannen henviste innledningsvis til de store tyske troppeoverføringer til Øst-Finnmark.

tok opp spørsmålet om å få samtykke av tyskerne til å gjenopprette norske hæravdelinger som kan danne kjernen i eventuelle verne- tropper for Nord-Norge ved siden av eller til avløsning av tyske tropper. Om nødvendig kunne man fordele operasjonsområdene mellom de norske og de tyske tropper. Etter fylkesmann Gabrielsens mening gikk norske interesser under den nåværende situasjon først og fremst ut på å beskytte landet mot angrep fra øst, selv om man da måtte samarbeide militært med tyskerne. Dette var visstnok også den alminnelige oppfatning i Nord-Norge.

Major Lindbäck-Larsen gjorde rede for den reise han hadde foretatt til grensdistriktene og med-

delt Rådet sine inntrykk. Han konkluderte med at det var av stor betydning å få høve til å ha norsk militær beskyttelse av landsdelen ved siden av den tyske, og gjorde nærmere rede for de organisatoriske og militært tekniske sider av denne saka. Han ville foreslå den ordning — som for- avrig var uten risiko for tyskerne og som visstnok tyske offiserer billiget — at alle staber fortsatte sin virksomhet som fredsorganisasjon. Vårt forsvar i Nord-Norge kunne da mobiliseres på få dager. Ved eventuell oppsetting av en bataljon burde man bygge på frivillighet, ikke utvel- ging.

Rådet drøftet nærmere de spørsmål som her var

lagt fram. Formannen uttalte at man ville komme opp i en eiendommelig og vanskelig situasjon dersom utviklingen tok den retning representantene fra Nord-Norge hadde antydnet. Det som særlig kompliserte problemene var spørsmålet om Englands stilling i en slik sak og spørsmålet om hvordan folkemeningen ville stille seg. — De forslag fylkesmann Gabrielsen og major Lindbäck-Larsen fremsatte skal gjøres til gjenstand for nøye over- veielse.

Fylkesmann Gabriel- sen uttalte til slutt at det som kjent var en del offi- serer som ble brukt til for-

midlingstjeneste mellom tyske militære myndigheter og befolkningen i Nord-Norge. Hvis avviklingen av forsvaret kom til å bli opp- rettholdt tross de før nevnte hensyn, ville han foreslå at disse offiserer fortsatt ble brukt til formidlingstje- neste, eventuelt ved å knyt- tes til politiet. Sorenskriver Harbek var enig i dette.

2. Rådet mottok derpå advokat Herman Reim- ers som kom for å gjøre Rådet kjent med at det fra et bestemt hold, som han nærmere angav for Rådet, var stemning for å gi en pengegave til gjen- oppbyggingen på om- lag 4 millioner kroner.

**Hva Londonregjeringen
ikke visste - Norge, Sovjet,
Tyskland og general Ruge.**

Det hittil ukjente kapitel i den norske okkupasjonshistorien fortsetter i neste nummer av Aktuell, hvor Sverre Hartmann fortsetter med sin redegjørelse.

Om årsaken til disse forserte forflytninger av tropper, særlig fra Trøndelag, opplyste han visstnok ikke noe. I dag vet man at det var krisen mellom Finland og Sovjet som hadde utløst Hitlers ordre. Og den umiddelbare foranledning var et telegram fra militærattachéen i Stockholm, generalmajor von Uthmann om aftenen den 12. august, der han gjenga alarmerende informasjoner fra sjefen for etterretningsavdelingen i den svenske forsvarsstaben, oberst Carlos Adlerkreuz. Telegrammet gjengis i faksimile med en oversettelse av teksten til norsk. Hitler, som nettopp var kommet tilbake fra Berchtesgaden da telegrammet nådde Berlin den 13. om morgenen, beordret øyeblikkelig von Falkenhorst til hovedkvarteret og instruerte ham om å sørge for en forflytning av det militære tyngdepunkt fra Sentral-Norge til Nord-Norge, og framfor alt til Finnmark. Den 15. august reiste von Falkenhorst ens ærend til Trondheim og informerte general Dietl, der Wehrmachtsbefehlshaber for Nord-Norge, om alle detaljer. Parallelt med dette ga Hitler forskjellige vidtrekkende ordrer til sine militære toppsjefer, og i forhold til Finland kom midten av august måned til å markere et tydelig sporskifte. Vennekapsavtalen med Sovjet av august året før var i ferd med å blekne.

Ifølge referatet fra Ad-

ministrasjonsrådets møte den 20. august, hadde fylkesmannen fortalt hvordan det fra de tyske militære myndigheters side var kommet krav om å få riksveien nordover fullført og holdt åpen for vintertrafikk. Innvendinger om de enorme utgifter og veldig vanskeligheter hadde de tyske myndigheter avvist. Rådets medlem, direktør Gunnar Jahn, var allerede informert om denne pågang. I dagboken for lørdag den 17. august skriver Jahn om hvordan Norges banks direktor, N. Rygg, hadde telefonert og fortalt at han samme dag klokken 13.30 var blitt presentert en sjekk på kr. 60 millioner. Rygg var forferdet. Mandag den 19. august hadde Rygg oppsøkt Jahn i Statistisk Sentralbyrå. Han «var bestyrtet over det krav de tyske militære myndigheter hadde stilt til Norges Bank lørdag middag. Han visste ikke hva han skulle gjøre.»

Fylkesmannen Gabrielsen hadde, hvilket ikke er tatt med i referatprotokollen, også nevnt et annet krav som var kommet fra de tyske myndigheter, og som han dokumenterte ved å sende Rådet gjenpart av sin skrivelse til Hovedstyret for Vassdrags- og Elektrisitetsvesenet to dager senere. Det bidrar ytterligere til å forklare den tyske pågangen på Norges Bank. For den 19. august, umiddelbart før fylkesmannen og majoren var reist fra Tromsø, var

overingeniørene for elektrisitetsforsyningen i Troms og Finnmark blitt innkalt til møte hos sjefen for den tyske divisjon i Nord-Norge, oberst Ringels. Og der var det blitt framsatt vidtgående krav om utbygging av kraftforsyningsanleggene øverst i nord. Oberst Ringels påla fylkesmannen å overbringe de rette myndigheter krav om at de nevnte kraftforsyninger straks måtte bli gjennomført, og at de fornødne midler måtte skaffes til veie.

Det var m.a.o. etter Hitlers ordre av 13. august og instruksene til general Dietl to dager senere satt full fart på de tyske forbedrelser på alle plan. Av Jahns nedtegnelser noen dager senere framgikk det at tyskerne nevnte lørdag hadde beslågt 1000 lastebiler i Syd-Norge. De hadde også beslågt all olje og bensin på fat i hele Syd-Norge. Transporten nordover var meget stor, het det i dagboken.

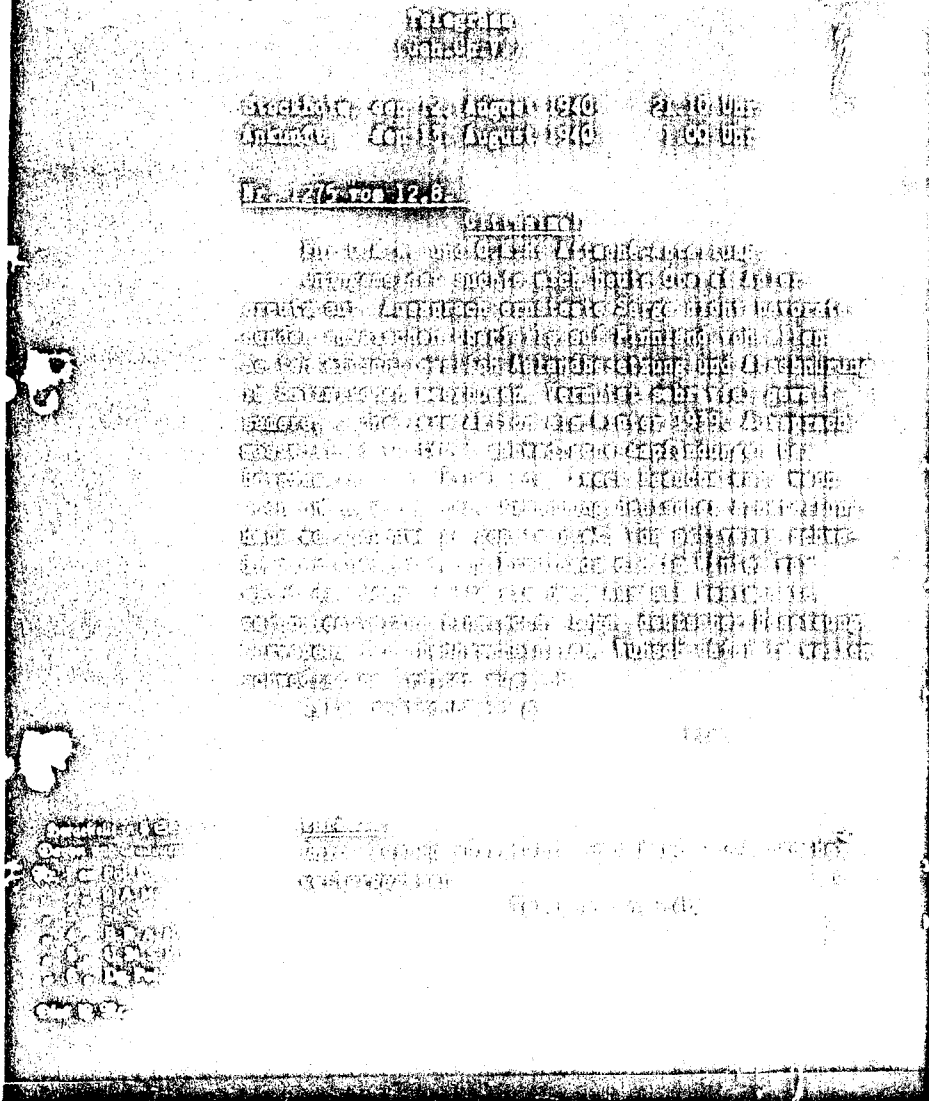
Fylkesmann Gabrielsen orienterte Administrasjonsrådet om hvordan major Lindbäck-Larsen hadde søkt å skaffe større klarhet over den militære situasjon ved en reise til vedkommende distrikter. Han hadde gjort interessante observasjoner om forholdet tyskerer—finner—russere. Man måtte se den mulighet i øynene at Nord-Norge på nytt kunne bli krigsskueplass.

Spørsmålet var nå hvilke

tiltak eller forholdsregler Rådet ville gå med på. Og en særlig alvorlig sak var det etter fylkesmannens mening at Administrasjonsrådet hadde måttet følge de tyske myndigheters påbud om avvikling av all norsk militærvirksomhet (om oppløsning av forsvaret i alle deler) innen utgangen av september. Det var særlig alvorlig for Nord-Norge.

Det var derfor ønskelig at Rådet tok opp spørsmålet om å få samtykke av tyskerne til å gjenopprette norske hæravdelinger som kunne danne kjernen i eventuelle vernetropper for Nord-Norge ved siden av eller til avløsning av tyske tropper. Om nødvendig kunne man fordele operasjonsområdene mellom de norske og tyske tropper. Etter fylkesmannens mening gikk de norske interesser i den foreliggende situasjon først og fremst ut på å beskytte landet mot angrep fra øst, selv om man da måtte samarbeide militært med tyskerne.

Major Lindbäck-Larsen supplerte fylkesmannens redegjørelse bl. a. ved å belyse de organisatoriske og militærtekniske sider av saken og avsluttet sitt innlegg med å fastslå at det var av stor betydning å få anledning til å ha norsk militær beskyttelse av landsdelen

HEMMELIG TELEGRAM
 For O.K.W. og O.K.H.
 Attasjeavdelingen
 Unmeldt oppsøkte oberst
 Adlercreutz meg i dag. Uttalte den mest alvorlige bekymring for umiddelbart forestående russisk overfall på Finland fra alle sider, inklusive okkupasjon av Åland og avsnoring av Den botniske bukt. Formodet langt voldsommere, hurtigere aksjon enn vinteren 1939. Uttalte med måtehold og taktfullt svenske følelser ved bolsjevisering av Finland. Hensikten med besøket var, selv om det ikke ble direkte uttalt, å sondere den tyske innstilling. Svarte overensstemmende med instruksene. Det var ikke tale om **T**ativ svensk understøttelse av Finland slik som i vinter. Anser det usannsynlig etter at Vestmaktene har falt fra, etter den forverrede finske situasjon og den tyske okkupasjon av Norge. Ønske herom foreligger muligens i vide svenske kretser.

Militærattache 733 h
 (hemmelig)
 Wied.

Sendt via fjernskriver

ved siden av den tyske. La det med det samme være tilføyet at referatet fra møtet ble skrevet av en meget skolert mann. Det var nåværende byråsjef Kaare Salvesen i Sosialdepartementet. Gjennom politimester Kr. Welhaven hadde Administrasjonsrådets formann eller kontorsjef fått rede på at sekretær Salvesen var interessert i arbeid innen kontoret. Han fikk i oppdrag å referere forhandlingene under fylkesmannmøtet i mai, og gikk siden rett inn i jobben som sekretær for møtene, til oppløsningen av Administrasjonsrådet den 25. sep-

tember. Det er derfor ingen grunn til å betvile at det foreligger et objektivt referat skrevet under møtet. Og det er da også blitt bekreftet av byråsjef Salvesen. Når man i dag leser Friis' personlige nedtegnelser, får man en sterk fornemmelse av hvordan han har følt seg utsatt for et stadig økende psykologisk press og til slutt ikke har kunnet motstå fristelsen til å publisere ihvertfall noe, og ikke overlate det hele til en kanskje fjern fremtid. Under Stortingets behandling av Protokollkomitéens innstilling om fylkesmennene, leste represen-

tanten Trygve Utheim opp en redegjørelse fra fylkesmann Gabrielsen, der denne forteller om hvordan han var blitt kalt til general Ruge i Tromsø. Av generalen fikk han i oppdrag å varetta befolkningens tarv i Nord-Norge. Det var ingen formell skriftlig ordre, men like tydelig for det. Ifølge Arbeiderbladets referat den 27. oktober 1948 gikk det oppdrag Gabrielsen fikk, langt utover pliktene han hadde som fylkesmann, og det forte meget ubehag med seg. Oppdraget kunne ikke utføres uten at jeg måtte gjøre ting som under frie forhold måtte ka-

rakteriseres som utilbørlig, sier Gabrielsen i sin rapport. Skrivet fra fylkesmannen var blitt vedlagt protokollen. Noen enkeltheter ble ikke referert i Stortinget og nådde følgelig heller ikke offentligheten. Det var først nokså neyaktig 7 år senere at fylkesmann Gabrielsen og på det tidspunkt den øverstkommanderende for Nord-Norge, generalmajor Lindbäck-Larsen, under trykket av en dokumentasjon kom til å ytre seg offentlig om ihvertfall én side av sammenhengen. Det var Orienterings artikkel som ble den utlosende årsak.